

східного кордону ЄС та збереженість його рекреаційно-туристичного потенціалу дають підстави для виокремлення двох пріоритетних напрямків стратегічного розвитку його готельного господарства. А саме:

- створення в усіх туристичних центрах і рекреаційних місцевостях Карпатського туристичного регіону мережі недорогих молодіжних готелів, які сприятимуть розвитку молодіжного внутрішнього та міжнародного туризму. Наприкінці 2003 року Україну було прийнято до лав Міжнародної федерації молодіжних хостелів. Ця Міжнародна федерація молодіжних хостелів об'єднує 7500 хостелів у 80 країнах світу і налічує більш ніж 4,5 млн. членів;
- приведення стандартів якості обслуговування в наявних закладах готельного господарства України і, передусім, її Карпатського туристичного регіону, до відповідних норм ЄС, зокрема до розробленого ДСТУ 4268:2003 "Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги" та ДСТУ 4269:2003 "Послуги туристичні. Класифікація готелів". Ці держстандарти набули чинності з 01.07.2004 р.

Література:

1. Агафонова Л.Г., Агафонова О.С. Туризм, готельний та ресторанный бізнес: Ціноутворення, конкуренція, державне регулювання / Навч. посібник. – К.: Знання України, 2002. – 358 с.
2. Байлик С.И. Гостиничное хозяйство. Проблемы, перспективы, сертификация. – К.: ВИРА-Р, 2001. – 208 с.
3. Ковалева В. Трудный путь инвестора // Гостиничный и ресторанный бизнес. – 2002. – № 5 (9). – С. 29
4. Готелі та інші місця для короткотермінового проживання. Статистичний бюлетень. Київ, 2005. – С. 6.
5. Іванова Л.О. Маркетингові можливості сучасного готельного бізнесу в Україні. – Львів, 1997.
6. Зінько Ю., Лозинський Р., Мальська М. та ін. Розробка інвестиційної програми розвитку туризму у Карпатському регіоні України // Візовий режим між Україною і Польщею: коментарі, аналіз, прогноз. Збірник аналітичних матеріалів. – Львів: Каменяр, 2004. – С. 59-65
7. Карсекин В., Ткаченко Т. Проблемы развития гостиничного хозяйства в Украине // Экономика Украины. – 1997. – № 9. – С. 41 – 47
8. Кравців В.С., Євдокименко В.К., Габрель М.М., Копач М.В. Рекреаційна політика у Карпатському регіоні: принципи формування, шляхи реалізації. – Чернівці: Прут, 1995. – 72 с.
9. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с.
10. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України. – Львів, 1997. – 259 с.
11. Нечаюк Л.І., Телеш Н.О. Готельно-ресторанный бізнес: Менеджмент: Навч. посіб. – К.: Центр Навчальної Літератури, 2003. – 348 с.
12. Рутинський М.Й. Івано-Франківщина: територіальна організація туристичного комплексу та структура сучасного турпродукту регіону // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія. – Вінниця, 2004. – Вип.7. – С. 177 – 184
13. Самарцев Е. Гостиницы Украины: каким будет завтрашний день? // Гостиничный и ресторанный бизнес. – 2002. – № 6 (10). – С.14-19
14. Федорченко В.К., І.М.Мініч. Готельне господарство: основні показники, оцінка якості послуг: Навч. посіб. – К.: Логос, 1999. – 76 с.
15. www.radisson.com // Офіційний сайт транснаціональної готельної корпорації Radisson SAS.

Summary:

O.Stetsyuk. MODERN LINES OF DEVELOPMENT HOTEL BRANCH OF TOURIST COMPLEX OF UKRAINE AND CARPATHIAN REGION

In article are analyses the modern structures of national and regional hotel economy. Is submitted the detailed characteristic of activity of the enterprises of tourist branch during 1995-2004 years. The perspective of development of hotel industry both in Ukraine and in its Carpathian tourist region are described.

Ярослав МАРИНЯК

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Туристична індустрія в Україні є важливою умовою соціально-економічного життя країни. Факт її зростання підтверджується формуванням достатньої нормативно-правової бази та діяльності органів державної влади усіх рівнів. Власне наявність потужного рекреаційно-туристичного потенціалу в Україні та вище зазначені передумови свідчать про сформованість окремої галузі національної економіки, а тому важливою проблемою є необхідність вироблення чіткої державної політики в цій сфері.

Ефективне функціонування системи туризму передбачає: планування, регулювання, корди-

націю і контроль. Саме це є основою туристичної політики як одного із видів соціально-економічної політики держави.

Туристична політика – це система методів та заходів соціально-економічного, правового, зовнішньополітичного, культурного та іншого характеру, яке здійснюється парламентами, урядами, державними і приватними організаціями, асоціаціями та установами з метою створення умов для розвитку туристичної індустрії, раціонального використання туристичних ресурсів, підвищення ефективності функціонування системи туризму [8, 10].

Туристична політика формується і реалізується на різних рівнях: державному, регіональному, окремого підприємства.

Туристична політика держави носить всі характерні риси його загальної політики. Однак є і специфічні чинники, під впливом яких туристична політика формується. До них відносяться:

- природні умови країни, що впливають на туристичну політику в залежності від їх наявності або відсутності, раціонального або нераціонального використання для цілей туризму;
- транспортні умови, що визначають доступність до об'єктів туристичної зацікавленості;
- соціальні, економічні і правові умови розвитку туризму.

Туристична політика держави поєднує внутрішні умови, а також складну систему конкурентних відношень із іншими державами, а також із світовими регіонами, що формують міжнародний туристичний ринок.

Мету туристичної політики визначають і пов'язують із конкретними економічними та історичними умовами розвитку країни, а також зрілістю самої туристичної індустрії. Головні цілі залежать теж від ступеня розвитку сфери туризму [2,8]. У більшості країн, які прагнуть до розвитку туристичного ринку, цілі формуються так:

- ефективного використання наявного туристичного потенціалу;
- покращення інфраструктури об'єктів туристичної індустрії;
- гармонізація розвитку туризму із врахуванням особливостей природних умов;
- підвищення надійності і рентабельності мережі туристичних транспортних парків;
- підвищення відсотку зайнятих місць;
- збільшення рентабельності функціонування підприємств туристичної індустрії у “мертві” сезони;
- збільшення оптимального співвідношення між цінами і результатами;
- притягнення клієнтури шляхом надання різноманітних товарів та послуг;
- постійна адаптація пропозицій до змін смаків споживачів;
- заохочення співробітництва між організаціями, що займаються туризмом;
- інтенсивний та дієвий розвиток сфери реклами.

У практичній діяльності країна може орієнтуватися як на окремі цілі, так і на їх сукупності. На основі державної туристичної політики місцеві органи влади формують локальні цілі.

На рівні туристичного підприємства метою туристичної політики є орієнтація на забезпечення задоволення потреб туристів, збільшення доходів та прибутку від надання туристичних послуг, оптимізацію якості туристичного обслуговування, освоєння нових ринків та ін.

Реалізація цілей туристичної політики вимагає координації (вертикальної та горизонтальної) діяльності різних інституційних одиниць, інтегрованих у систему туризму.

Під час формування і реалізації туристичної політики держава виконує ряд функцій, а саме:

- координацію;
- планування;
- регулювання;
- маркетинг національного туристичного продукту;
- стимулювання;
- соціальний туризм;
- захист інтересів.

Координація залежить від того, наскільки держава здатна скоординувати і збалансувати інтереси всіх суб'єктів системи туризму, до складу якої входять різні види діяльності. Це означає, що необхідно поєднувати інтереси держави та підприємницьких структур, що входять до переліку причин і виводять цю функцію на перший план.

Планування направлене на відображення економічних, соціальних та інших цілей, досягнення яких держава ставить за основу цього процесу, у результаті якого відображається переважання визначних інтересів і цінностей над іншими. Ця функція конкретно визначається шляхом планування програм розвитку туризму (національних, обласних, регіональних, місцевих).

Основною метою державного регулювання туризму є:

- забезпечення прав громадян на відпочинок, свободу переміщення та інших прав удосконалення подорожей;
- охорона довкілля;
- створення умов для діяльності, направленої на виховання, освіту й оздоровлення туристів;
- розвиток туристичної індустрії, створення нових робочих місць, збільшення доходів держави від її громадян, розвиток міжнародних контактів, збереження об'єктів туристичного інтересу, раціональне використання туристичних ресурсів.

Державне регулювання туризму здійснюється, як правило, шляхом створення відповідної законодавчої і нормативно правової бази, які забезпечують ефективне функціонування туристичного ринку, доступ до ресурсів та їх використання із туристичною метою, дотримання та захист прав й інтересів суб'єктів системи туризму й туристів, установлення правил в'їзду, виїзду і перебування на території країни із врахуванням інтересів розвитку туризму.

Відношення у системі туризму регулюються нормами як загального, так і спеціального законодавства.

Маркетинг національного туристичного продукту направлений на формування, просування й позитивний розвиток туристичного іміджу (провідного туристичного образу) країни, що є невід'ємною умовою залучення іноземних туристів [3].

Основні способи та цілі державного регулювання в галузі туризму та пріоритетні напрями державної політики в галузі туризму сформульовані у Законі України „Про туризм” [1].

Держава проголошує туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури і створює умови для туристичної діяльності.

Реалізація державної політики в галузі туризму здійснюється шляхом:

- визначення і реалізації основних напрямів державної політики в галузі туризму, пріоритетних напрямів розвитку туризму;
- визначення порядку класифікації та оцінки туристичних ресурсів України, їх використання та охорони;
- спрямування бюджетних коштів на розробку і реалізацію програм розвитку туризму;
- визначення основ безпеки туризму;
- нормативного регулювання відносин у галузі туризму (туристичного, готельного, екскурсійного та інших видів обслуговування громадян);
- ліцензування в галузі туризму, стандартизації і сертифікації туристичних послуг, визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу, видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу;
- встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу;
- організації і здійснення державного контролю за дотриманням законодавства в галузі туризму;
- визначення пріоритетних напрямів і координації наукових досліджень та підготовки кадрів у галузі туризму;
- участі в розробці та реалізації міжнародних програм з розвитку туризму.

Державне регулювання в галузі туризму здійснюється іншими способами, визначеними законом.

Основними цілями державного регулювання в галузі туризму є:

- забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, відновлення і зміцнення здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав;
- безпека туризму, захист прав та законних інтересів туристів, інших суб'єктів туристичної діяльності та їх об'єднань, прав та законних інтересів власників або користувачів земельних ділянок, будівель та споруд;
- збереження цілісності туристичних об'єктів України, їх раціональне використання, охорона культурної спадщини та довкілля, врахування державних і громадських інтересів при плануванні та забудові території;
- створення сприятливих умов для розвитку індустрії туризму, підтримка пріоритетних напрямів туристичної діяльності.

Основними пріоритетними напрямами державної політики в галузі туризму є:

- удосконалення правових засад регулювання відносин у галузі туризму;
- забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохочення

- національних та іноземних інвестицій у розвитку туризму, створення нових робочих місць;
- розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського, екологічного (зеленого) туризму;
- розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристичному ринку;
- створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання;
- забезпечення доступності та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій.

Для реалізації національної туристичної політики і координації зусиль для досягнення суспільно вагомих цілей держава створює органи управління туризмом – національні туристичні адміністрації (НТА). У сфері розробки і реалізації туристичної політики НТА взаємодіє із законодавчими та виконавчими органами влади на центральному і місцевому рівнях, із науково-дослідницькими організаціями, туристичними асоціаціями, союзами та іншими суспільними організаціями й об'єднаннями. Однак, основною метою формування та реалізації туристичної політики є саме НТА, від зусиль якої, ступеня впливу на інші органи державного управління, ініціатив у галузі законодавства, податкової, фінансової, економічної і соціальної сфер залежить від успіхів або невдач туристичної політики держави.

У світовій практиці в міру ряду чинників політичного та економічного характеру існують різноманітні національні системи організації, управління й регулювання туризму. З певною умовністю можна говорити про три моделі державного управління туризмом [2,3,5,6,8,10].

Перша модель передбачає відсутність НТА: всі питання вирішуються на місцях на основі принципів ринкової “самоорганізації”. Яскравим прикладом можуть бути США.

Друга модель державного управління туризмом передбачає наявність сильного й авторитетного міністерства, що концентрує у своїх руках значний контроль над цією сферою. Вона поширена у ряді країн, що успішно працюють на прийомі іноземних туристів (Туреччина, Греція, Єгипет, Туніс, Мексика та ін.). Ця модель є досить ефективною, але для її реалізації необхідні певні умови.

Третя модель державного управління туризмом передбачає, що НТА входить до складу одного із багатогалузевих міністерств переважно з „економічним нахилом”.

Закон України „Про туризм” дає перелік органів, що здійснюють регулювання в галузі туризму, а саме: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральний орган влади в галузі туризму, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, місцеві органи державної адміністрації, органи місцевого самоврядування, а також інші органи в межах їх компетенції. Там же чітко виписані їх основні повноваження.

Стаття 10 Закону України „Про туризм” констатує повноваження центрального органу виконавчої влади в галузі туризму, не даючи йому конкретної назви. Закон України „Про туризм” у редакції 1995 р. чітко фіксує, що центральним органом виконавчої влади в галузі туризму є Державний комітет України по туризму. За коротку історію цей орган зазнавав численних реформ. Так, спочатку Державний комітет України по туризму було реформовано у Державний комітет Молодіжної політики, спорту і туризму шляхом об'єднання з іншими комітетами, а з 2002 року у Державну туристичну адміністрацію України, яка стала правонаступником вище вказаних формувань, і з 2005 р. переведено до Міністерства культури та туризму.

Відсутність у Законі України „Про туризм” назви центрального органу виконавчої влади в галузі туризму та численні реорганізації негативно впливають на розвиток туристичної індустрії, а отже, можна зробити висновок про те, що приналежність до Міністерства молодіжної політики, спорту і туризму, культури і туризму в першу чергу займаються своїми проблемами, а лише після цього туризмом, що є недостатнім для вирішення проблеми комплексного розвитку туризму, адже за своєю суттю це міжгалузевий соціально-економічний комплекс із складною структурою та численними компонентами, а тому вимагає координації й регулювання як будь-який інший сектор економіки.

Реформа управління в галузі туризму у 2005 році негативно вплине на його розвиток, тому що у ній закладено просвітницький напрямок туристичної індустрії, а не економічний. Це також не узгоджується із положенням Гагської конференції про туризм, де визначено, що необхідно розширювати у всіх країнах права й обов'язки НТА, зрівняти їх до рівня, який мають відповідно великі економічні сектори.

Однією із форм державного регулювання є ліцензування, що передбачає видачу дозволу (ліцензії) на здійснення туристичної діяльності. Прийняття нового Закону України „Про туризм” призвело до оновлення ліцензій всіх туристичних компаній. Основною новиною є чітко визначені

функції та правила роботи на ринку тур операторів і турагентів, а також введення фінансової гарантії відповідальності турпідприємств перед туристами.

Важливим інструментом державного регулювання туристичної діяльності і захисту прав споживачів туристичних послуг є стандартизація – діяльність, спрямована на розробку і встановлення вимог, норм, правил, характеристик як обов'язкових для виконання, так і рекомендованих, що забезпечує право споживача на придбання послуг належної якості за припустиму ціну, а також право на безпеку й комфортність праці. Метою стандартизації є досягнення оптимального упорядкування у цій або іншій галузі за допомогою широкого і багаторазового використання встановлених положень, вимог, норм для вирішення реально існуючих, планованих або потенційних завдань. Мету стандартизації можна поділити на загальну і вузьку.

Конкретизація загальної мети пов'язана із виконанням тих вимог стандартів, які є обов'язковими. До них відноситься розробка норм, вимог, правил, що забезпечують послуги для життя і здоров'я людей, довкілля і майна, якості послуг у відповідності з рівнем розвитку науково-технічного прогресу, економію всіх ресурсів, безпека господарських об'єктів.

Регулювання є чітким проявом туристичної політики держави, основною метою якого є створення сучасної високоефективної і конкурентноспроможної туристичної індустрії, яке за безпечить широкі можливості для обслуговування туристів.

Література:

1. Закон України „Про туризм” // Офіційний вісник України. Щотижневий збірник актів законодавства. – К.: 2003. – № 50. – С.34-56.
2. Киф'як В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. – Чернівці: Книги – XXI, 2003. – 300 с.
3. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – К.: „Альтерпрес”, 2002. – 436 с.
4. Михасюк І.Р., Мальський М.З. Регіональна економічна політика: Навч. посібник. – Львів: „Українські технології”, 2001. – С. 149-156.
5. Михайліченко Г.І. Практика організації туристичних подорожей: Навч. посібник. – К.: Київ. нац. торгово-економічний ун-т, 2003. – 156 с.
6. Пазенок В.С., Федорченко В.К. Філософія туризму: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2004. – 268 с.
7. Стеченко Д.М. Інноваційні форми регіонального розвитку: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 2002. – 254 с.
8. Организация туризма: Учеб. пособие / А.П.Дурович, Н.И. Кабушкин, Т.М. Сергеева и др.; Под общ. ред. Н.И. Кабушкина и др. – Мн.: Новое знание, 2003. – 632 с.
9. Уніфіковані технології готельних послуг: Навч. посібник / За ред. В.К. Федорченка. – К.: Вища школа, 2001. – 237 с.
10. Школа І.М. та ін. Менеджмент туристичної індустрії: Навч. посібник / За ред. проф. І.М. Школи. – Чернівці: Книги - XXI, 2003. – 596 с.

Summary:

Y. Marynyak. STATE REGULATION OF THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN UKRAINE.

The article deals with the analysis of sentential parts of state touristic politics: planning, regulation, coordination, and control. The main attention is paid to advantages and disadvantages of it on national and regional levels.

УДК 910.4:379.85 (477)

Марія БАЛАНЧУК

ПЕРСПЕКТИВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОТУРИЗМУ НА ПОДІЛЛІ

Екотуризм є одним з пріоритетних напрямів розвитку туристичної діяльності Поділля, як регіон мальовничих форм рельєфу та унікальних історичних об'єктів, характеризується чималим туристичним потенціалом та умовами для його цільового використання.

Екологічний туризм набув неабиякої популярності в країнах Заходу. Він визнаний в Європі як провідний в сфері відпочинку, адже від його ефективного розвитку значною мірою залежить перспектива населених пунктів, їх інфраструктура, поповнення місцевого бюджету, ріст добробуту населення.

Проблема розвитку екологічного туризму, є актуальною, оскільки сьогодні в Україні, та й на Поділлі, зокрема, зростають потреби в збереженні природних і культурних ландшафтів та вдоволенні інтересів відпочиваючих і туристів в оздоровленні. Вважаємо, що дані дослідження повинні сприяти вирішенню даної проблеми.

Метою дослідження є розкрити сутність екологічного туризму та його основні особливості;